

A KÖZ- ÉS FELSOÓOKTATÁS
ELŐTT ÁLLÓ KIHÍVÁSOK A XXI. SZÁZADBAN
KELET-KÖZÉP-EURÓPÁBAN AZ OKTATÁSI REFORMOK TÜKRÉBEN

Nemzetközi tudományos konferencia
Beregszász, 2019. március 28–29.

Tanulmánykötet

ВИКЛИКИ ХХІ СТОЛІТТЯ
У СФЕРІ СЕРЕДНЬОЇ ТА ВИЩОЇ ОСВІТИ СХІДНОЇ
ТА ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЄВРОПИ В ПРОЦЕСІ РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ

Міжнародна науково-практична конференція
Берегове, 28–29 березня 2019 року

Збірник наукових робіт

CHALLENGES OF THE 21ST CENTURY
IN THE FIELD OF SECONDARY AND HIGHER EDUCATION OF EASTERN
AND CENTRAL EUROPE IN LIGHT OF EDUCATIONAL REFORMS

International Academic Conference
Berehove, March 28–29, 2019

Selected papers

A KÖZ- ÉS FELSŐOKTATÁS ELŐTT ÁLLÓ KIHÍVÁSOK A XXI. SZÁZADBAN KELET-KÖZÉP-EURÓPÁBAN AZ OKTATÁSI REFORMOK TÜKRÉBEN

Nemzetközi tudományos konferencia
Beregszász, 2019. március 28–29.

Tanulmánykötet

Szerkesztette:

*Berghauer-Olasz Emőke, Gávriljuk Ilona,
Hutterer Éva és Pallyay Katalin*

„RIK-U” Kft.
Ungvár
2019

УДК (ЕТО): 061.3(477.87)

K– 93

A kiadvány a 2019. március 28–29-én Beregszászban a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Pedagógia és Pszichológia Tanszéke által rendezett *A köz- és felsőoktatás előtt álló kihívások a XXI. században Kelet-Közép-Európában az oktatási reformok tükrében* című nemzetközi tudományos konferencián elhangzott előadások anyagát tartalmazza.

Készült a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
Kiadói Részlege és Pedagógia és Pszichológia Tanszéke
közreműködésével.

Szerkesztette:

*Berghauer-Olasz Emőke, Gávriljuk Ilona,
Hutterer Éva és Pallay Katalin*

Korrektúra: *Grica-Varcaba Ildikó, Lőrincz Marianna, Kordonec Olekszandr*

Tördelés: *Tótin Viktória, Dobos Sándor*

Borítóterv: *Dobos Sándor*

A borítón a Pedagógia és Pszichológia Tanszék tanító és óvodapedagógia szakos hallgatói láthatók. A felvételeket Csopák Éva és Espán Margaréta a tanszék rendezvényein készítette.

ETO-besorolás: *a II. RF KMF Apáczai Csere János Könyvtára*

A kiadásért felelnek: *Orosz Ildikó, Dobos Sándor*

A közölt tanulmányok tartalmáért a szerzők a felelősek.

A tudományos rendezvényt és a kiadvány megjelenését támogatta:

MINISZTERELNÖKSÉG
NEMZETPOLITIKAI ÁLLAMTITKÁRSÁG

BETHLEN GÁBOR
Alap

Kiadó és nyomdai munkák: „RIK-U” Kft.
88000 Ungvár, Gagarin u. 36. E-mail: print@rik.com.ua
Felelős vezető: Sztanyisevszkij Jevgen

ISBN 978-617-7692-33-0

© A szerzők, 2019

© A szerkesztők, 2019

© II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, 2019

ВИКЛИКИ ХХІ СТОЛІТТЯ У СФЕРІ СЕРЕДНЬОЇ ТА ВИЩОЇ ОСВІТИ СХІДНОЇ ТА ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЄВРОПИ В ПРОЦЕСІ РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ

Міжнародна науково-практична конференція
Берегове, 28–29 березня 2019 року

Збірник наукових робіт

За редакцією:

*Емьовке Бергхауер-Олас, Ілона Гаврилюк,
Єва Гуттерер та Каталін Поллої*

ТОВ «РІК-У»
Ужгород
2019

УДК: 061.3(477.87)

К– 93

Збірник містить матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Виклики XXI століття у сфері середньої та вищої освіти Східної та Центральної Європи в процесі реформування освіти», яка відбулася 28–29 березня 2019 року в м. Берегове. Організатор конференції – кафедра педагогіки та психології Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці II.

Підготовлено Видавничим відділом спільно з
кафедрою педагогіки та психології Закарпатського угорського
інституту ім. Ференца Ракоці II

За редакцією:

*Емьовке Бергхауер-Олас, Ілона Гаврилюк,
Єва Гуттерер та Каталін Поллої*

Коректура: *Ільдико Гріца-Варцаба, Маріанна Леврінци, Олександр Кордонець*

Верстка: *Вікторія Товтін, Олександр Добош*

Обкладинка: *Олександр Добош*

На обкладинці: студенти спеціальностей «початкова освіта» та «дошкільне виховання» кафедри педагогії та психології. Фото зроблені Євою Чопак та Маргаритою Ешпан на кафедральних заходах.

УДК: *Бібліотечно-інформаційний центр “Опацої Черє Янош” при ЗУІ ім. Ф.Р. II*

Відповідальні за випуск: *Ільдико Орос, Олександр Добош*

За зміст опублікованих статей відповідальність несуть автори.

Проведення конференції та друк збірника здійснено за підтримки:

Видавництво та поліграфічні послуги: ТОВ «РІК-У»
88000, м. Ужгород, вул. Гагаріна, 36. E-mail: print@rik.com.ua
Генеральний директор: Станішевський Євген Вікторович

ISBN 978-617-7692-33-0

© Автори, 2019

© Редактори, 2019

© Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II

**CHALLENGES OF THE 21ST CENTURY
IN THE FIELD OF SECONDARY AND HIGHER
EDUCATION OF EASTERN AND CENTRAL EUROPE
IN LIGHT OF EDUCATIONAL REFORMS**

International Academic Conference
Berehove, March 28–29, 2019

Selected papers

Edited by:

*Emőke Berghauer-Olasz, Ilona Gávriljuk,
Éva Hutterer and Katalin Pally*

”RIK-U” LLC
Uzhhorod
2019

УДК (UDC): 061.3(477.87)
К– 93

The publication contains the materials of the international academic conference “Challenges of the 21st century in the field of secondary and higher education of Eastern and Central Europe in light of educational reforms” held on 28–29 March, 2019 in Berehove. The academic event was organized by the Department of Pedagogy and Psychology of Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education.

Prepared at the Publishing Department of Ferenc Rákóczi II
Transcarpathian Hungarian College of Higher Education in cooperation with
the Department of Pedagogy and Psychology

Edited by:

*Emőke Berghauer-Olasz, Ilona Gávriľjuk,
Éva Hutterer and Katalin Pallay*

Proof-reading: *Ildikó Grica-Varcaba, Marianna Lőrincz, Olekszandr Kordonec*

Makeup: *Viktória Tótin, Sándor Dobos*

Cover design: *Sándor Dobos*

The book cover features students of the Department of Pedagogy and Psychology. The photographs of extra-curricular activities were taken by Éva Csopák and Margaréta Espán.

Universal Decimal Classification (UDC): *The Apáczai Csere János Library of
Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education*

Responsible for publishing: *Ildikó Orosz, Sándor Dobos*

Authors are responsible for the content of research papers.

The international academic conference and the publication of studies sponsored by:

MINISZTERELNÖKSÉG
NEMZETPOLITIKAI ÁLLAMTITKÁRSÁG

BETHLEN GÁBOR
Alap

Publishing and printing: "RIK-U" LLC
88000 Uzhhorod, Gagarin Street, 36. E-mail: print@rik.com.ua
Responsible manager: Jevgen Stanyisevskiy

ISBN 978-617-7692-33-0

© Authors, 2019

© Editors, 2019

© Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education

TARTALOM

Baracsi Ágnes: PÁLYAKEZDÉS A „FEKETE PEDAGÓGIA” ÁRNYÉKÁBAN.....	21
Berghauer-Olasz Emőke: A KINETIKUS ISKOLARAJZ MINT KÖZÖSSÉGEK REJTETT KAPCSOLATAINAK FELTÁ- RÓ MÓDSZERE.....	31
Bida Olena: EGÉSZSÉGES ÉLETMÓDRA NEVELÉS A PE- DAGÓGUSKÉPZÉS FOLYAMATÁBAN.....	41
Cséke Katalin: ROMA TANULÓK HELYZETÉNEK TANÁRI PERCEPCIÓI	47
Csoóri Zsófia: A PEDAGÓGUSKÉPZÉS FEJLŐDÉSÉNEK SAJÁTOS SÁGAI KÁRPÁTALJÁN A XVIII. SZÁZAD VÉGE ÉS A XX. SZÁZAD ELSŐ FELE KÖZÖTT A LEVÉLTÁRI FORRÁSOK ALAPJÁN.....	57
Csopák Éva: AZ ALTRUIZMUS MEGJELENÉSE ÓVODÁS- KORÚ GYERMEKEK KÖRÉBEN	65
Dzsanda Galina: AZ UKRÁNNYELV-TANÍTÁS AKTUÁLIS KÉRDÉSEI A NEMZETISÉGI KISEBBSÉGI ISKO- LÁK KÉTNYELVŰ KÖZEGÉBEN.....	77
Fónai Mihály: OSZTÁLYTERMI BEFOGADÁS ÉS SAJÁTOS NEVELÉSI IGÉNY.....	85
Gonda Zsuzsa: DIGITÁLIS SZÖVEGFELDOLGOZÁS A MA- GYARTANÁRKÉPZÉSBEN	93
Greba Ildikó – Knobloch Beáta: AZ INKLUZÍV OKTATÁS FEJLŐDÉSE UKRAJNÁBAN.....	103
Hnatik Katalin: A MAGYAR MINT IDEGEN NYELV TANU- LÁSÁNAK LEHETSÉGES BUKTATÓI NYELVTANU- LÓI SZEMMEL	111
Hollósi Hajnalka Zsuzsanna: SZEMÉLYRE SZABOTT DIF- FERENCIÁLÁS AZ ALAPFOKÚ OKTATÁSBAN A LEMORZSOLÓDÁS ELLEN	119
Hollósi M. Cecília: A FŐISKOLÁSOK MENTÁLHIGIÉNÉS MEGSEGÍTÉSE PSZICHOLÓGIAI ESZKÖZÖKKEL.....	127
Horváth Kinga: A FELSŐOKTATÁS ELŐTT ÁLLÓ KIHÍVÁ- SOK A PÁLYAORIENTÁCIÓ MEGKÖZELÍTÉSÉBŐL.....	135

Horváth Kinga – Tóth Péter: PEDAGÓGUSHALLGATÓK NÉZETE AZ IDEÁLIS TANÁRI INTERAKCIÓS STÍLUSRÓL EGY EMPIRIKUS KUTATÁS TÜKRÉBEN	159
Huszi Ilona: A MEGFIGYELÉS MINT IRÁNYÍTOTT TEVÉKENYSÉG ALKALMAZÁSA AZ ANGOLTANÁRKÉPZÉSBEN	171
Juhász Valéria: A SIGHT WORD OLVASÁSTANÍTÓ MÓDSZER ALKALMAZHATÓSÁGA A MAGYAR OLVASÁSFEJLESZTÉSBEN	179
Kirdan Alexander: GAZDASÁGI SZAKEMBEREK KÉPZÉSÉNEK RENDSZERE LENGYELORSZÁGI ÉS UKRAJNAI FELSŐOKTATÁSI INTÉZMÉNYEK ÖSSZEHASONLÍTÓ ELEMZÉSE ALAPJÁN	189
Kiss Julianna: AZ UKRAJNAI MŰVÉSZETOKTATÁS AZ OKTATÁSI TÖRVÉNYEK TÜKRÉBEN KURRIKULÁRIS ÉS EXTRAKURRIKULÁRIS SZÍNTEREKEN	193
Koncz Tímea: AZ ÓVODÁSOK ERKÖLCSI NEVELÉSE AZ IRODALOM ESZKÖZEIVEL.....	203
Kóré Dóra – Atroscsenko Tatjana: A LEENDŐ PEDAGÓGUS SZEMÉLYISÉGFEJLŐDÉSE MULTIKULTURÁLIS FELSŐOKTATÁSI KÖRNYEZETBEN	213
Kucsaj Tatjana – Kucsaj Olekszandr: IKT-TECHNOLÓGIÁK ALKALMAZÁSA A SZAKMAI TEVÉKENYSÉGRE VALÓ FELKÉSZÍTÉSBEN	219
Kuzminszkij Anatolij: AZ ÖNMENEDZSELÉS SZEREPE A SEGÍTŐ HIVATÁSBAN MINT A PSZICHOSZOMATIKUS KIÉGÉS MEGELŐZÉSÉNEK ESZKÖZE.....	223
Lebovics Viktória: TARASZ SEVCSENKO <i>ÁLOM C.</i> MŰVÉRŐL EGY KICSIT MÁSKÉNT	233
Margitics Marianna: IKT-TECHNOLÓGIÁK ALKALMAZÁSA AZ OKTATÁSBAN	241
Márton Sára: TKO1114	247
Molnár Ferenc: A BEREGI FŐESPERESI KERÜLET GÖRÖGKATOLIKUS NÉPISKOLÁINAK OKTATÁSI HELYZETE AZ 1840-ES ÉVEKBEN.....	255

Mónus Ferenc: MERRE TOVÁBB CIVILIZÁCIÓ? – A FENNTARTHATÓSÁGRA NEVELÉS HANGSÚLYAI A XXI. SZÁZAD KÖZ- ÉS FELSŐOKTATÁSÁBAN	265
Nagy Edit: A MUNKÁVAL ÖSSZEFÜGGŐ DISTRESSZ JELENTŐSÉGE ÉS KÖVETKEZMÉNYEI	275
Nagy György: AZ ISMERETEK HATÉKONY KÖZVETÍTÉSE KÖRNYEZETISMERET-ÓRÁN	285
Nagy Melinda – Strédl Terézia – Szarka László – Zahatňanská Mária – Poráčová Janka: TOLERANCIA ÉS TOLERANCIÁRA VALÓ NEVELÉS A SELYE JÁNOS EGYETEM TANÁRKÉPZŐ KARÁN	295
Nárai Márta: FELSŐOKTATÁSI INTÉZMÉNYEK SZEREPE A FIATALOK TÁRSADALMI ÉRZÉKENYÍTÉSÉBEN	305
Orosz Ildikó: A FORMÁLIS ÉS NONFORMÁLIS TANULÁSI TEVÉKENYSÉG KIEGYENSÚLYOZOTT ÖSSZEANGOLÁSA A FELNÖTTKÉPZÉSBEN	315
Pallay Katalin: A KÁRPÁTALJAI MAGYARSÁG AZ UKRÁN OKTATÁSPOLITIKA ÚTVESZTŐJÉBEN	321
Pallay Mária: NEMEK KÖZÖTTI BÉREGYENLŐTLENSÉG: A PÁLYAVÁLASZTÁS MINT BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐ	333
Pávlovics Judit: A KORAI IDEGENNYELV-OKTATÁS TARTALMÁNAK ALAKULÁSA A XX. SZÁZAD VÉGÉN ÉS A XXI. SZÁZAD ELEJÉN	343
Pillar Granville: ESETTANULMÁNY: EMPIRIKUS VIZSGÁLAT AZ INTEGRÁLT MULTISZENZOROS INPUT HATÁSAIRÓL A NYELVFEJLESZTÉSRE	353
Sejko Anasztázia: A PEDAGÓGIAI PROGNOZIS TECHNOLOGIÁJA A FELSŐFOKÚ EGÉSZSÉGÜGYI OKTATÁSBAN	367
Simon Gabriella: A KEZDŐ PEDAGÓGUSOK MENTORI TÁMOGATÁSÁNAK HUMANISZTIKUS MODELLJE	373
Szilágyi Iván – Marinec Nagyija: A DEMOKRATIKUS OKTATÁSMENEDZSMENT MODELLJEI A VILÁG VEZETŐ ORSZÁGAIBAN	401
Szilágyi László: A NYELVTANULÁSI STRATÉGIÁK MINT MÓDSZER ALKALMAZÁSA AZ IDEGENNYELVTANULÁSBAN ÉS -TANÍTÁSBAN	409

Szontágh Pál Iván: PEDAGÓGUSJELÖLTEK ÁLTAL VÁLLOTT ÉS KÖVETETT ETIKAI ÉRTÉKEK	419
Taskovics Okszana: ONLINE CSOPORTOK SZEREPE A NYELVOKTATÁSBAN	429
Tokai Dalma: TEHETSÉGEK EGYÉNI FEJLESZTÉSE.....	437
Török Tamás: A PEDAGÓGIAI GYAKORLAT A SELYE JÁNOS EGYETEM TANÁRKÉPZŐ KARÁN	447
Vizáver Árpád: EGÉSZSÉGES ÉLETMÓDRA NEVELÉS A HALLGATÓK SPORTBAN ELÉRT EREDMÉNYESSÉGÉNEK NÖVELÉSÉVEL	455
Zorocskina Tatjana: A SZAKEMBERKÉPZÉS RENDSZERE NAGY-BRITANNIÁBAN	461
A II. RÁKÓCZI FERENC KÁRPÁTALJAI MAGYAR FŐISKOLA MESTERKÉPZÉSÉBEN RÉSZT VEVŐ TANÍTÓ SZAKOS HALLGATÓINAK A PUBLIKÁCIÓI	465
Bábel Zsuzsanna: A MAGZAT ELVESZTÉSE MINT KRÍZISHELYZET.....	467
Fekete Evelin: AZ ÓVODÁS GYERMEK ÉRZELMI INTELLIGENCIÁJÁNAK FEJLESZTÉSE MESÉKKEL	475
Hete Klára Annabella: A SZOCIALIZÁCIÓ ÉS ALKALMAZKODÁS MÉRFÖLDKÖVEI AZ ÓVODÁSKORÚ GYERMEK ÉLETÉBEN	485
Mészáros Renáta: KÖZÖSSÉGÉPÍTÉS KAMASZOK KÖRÉBEN	493
Mitro Livia Etelka: TÁRSAS KAPCSOLATOK KISISKOLÁSKORBAN	503
Molnár-Hrábcsák Éva: JÁTSSZ VELEM! BÁBKÉSZÍTÉS, BÁBOZÁS 1. OSZTÁLYOS GYEREKEKKEL ÉS SZÜLEIKKEL	515
Nagy Nikoletta: A TANÓRAI KOMMUNIKÁCIÓ ÉS AZ ALKALMAZOTT MUNKAFORMA ÖSSZEFÜGGÉSEINEK VIZSGÁLATA ALSÓ TAGOZATBAN	525

ЗМІСТ

Борочі Агнеш: ШЛЯХ ВЧИТЕЛЯ-ПОЧАТКІВЦЯ В ТІНІ «ЧОРНОЇ ПЕДАГОГІКИ».....	21
Бергхауер-Олас Емьовке: МОЖЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ЗВ'ЯЗКІВ МЕТОДОМ КІНЕТИЧНОГО ШКІЛЬНОГО МАЛЮНКУ	31
Біда Олена: ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДО ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	41
Чейке Катерина: СТАНОВИЩЕ РОМСЬКИХ УЧНІВ У ПЕДАГОГІЧНІЙ ПЕРЦЕПЦІЇ.....	47
Човрій Софія: ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІВ НА ЗАКАРПАТТІ НАПРИКІНЦІ ХVІІІ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТ. НА ОСНОВІ АРХІВНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ.....	57
Чопак Єва: ФОРМИ ПРОЯВУ АЛЬТРУЇЗМУ В ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ.....	65
Джанда Галина: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ШКОЛІ В УМОВАХ БІЛІНГВІЗМУ	77
Фонаі Мігаль: ВКЛЮЧЕННЯ ДО СИСТЕМИ ЗАГАЛЬНОЇ ОСВІТИ ТА ОСОБЛИВІ ОСВІТНІ ПОТРЕБИ.....	85
Гонда Жужа: ОБРОБКА ЦИФРОВОГО ТЕКСТУ У ПІДГОТОВЦІ УГОРСЬКИХ ФІЛОЛОГІВ.....	93
Греба Ілдіко – Кноблех Беата: РОЗВИТОК ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ.....	103
Гнатик Катерина: МОЖЛИВІ НЕДОЛІКИ, ПОВ'ЯЗАНІ З ВИВЧЕННЯМ УГОРСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ, ОЧИМА ЗДОБУВАЧА ОСВІТИ	111
Голлоші Гойнолка Жужанна: ОСОБИСТІСНА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ, СПРЯМОВАНА ПРОТИ «ВІДСІВУ» В ПОЧАТКОВІЙ ЛАНЦІ ОСВІТИ	119
Голлоші М. Цецилія: МЕНТАЛЬНА ГІГІЄНА СТУДЕНТІВ ЗАСОБАМИ ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ	127
Горват Кінга: ВИКЛИКИ ПЕРЕД АБІТУРІЄНТАМИ З ТОЧКИ ЗОРУ ВИБОРУ ПРОФЕСІЇ.....	135

Горват Кінга – Товт Петер: ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОГЛЯДІВ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ ВУЗІВ НА ІДЕАЛЬНІ ІНТЕРАКЦІЙНІ МОДЕЛІ ВИКЛАДАЧІВ	159
Густі Ілона: ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ СПОСТЕРЕЖЕННЯ ЯК КЕРОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПІДГОТОВЦІ АНГЛІЙСЬКИХ ФІЛОЛОГІВ	171
Югас Валерія: ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ SIGHT WORD У РОЗВИТКУ ЧИТАННЯ УГОРСЬКОЮ МОВОЮ	179
Кірдан Олександр: ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ГАЛУЗІ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩІ ТА УКРАЇНИ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ.....	189
Кіш Юліанна: ШКІЛЬНА ТА ПОЗАШКІЛЬНА МИСТЕЦЬКА ОСВІТА В УКРАЇНІ У ДЗЕРКАЛІ ЗАКОНІВ ПРО ОСВІТУ.....	193
Конц Тімея: МОРАЛЬНИЙ РОЗВИТОК ДОШКІЛЬНИКА ЗАСОБАМИ ЛІТЕРАТУРИ	203
Коврей Дора – Агросценко Тетяна: ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА В ПОЛКУЛЬТУРНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	213
Кучай Тетяна – Кучай Олександр: ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ДЛЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗА ДОПОМОГОЮ КОМП'ЮТЕРНИХ І КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	219
Кузьмінський Анатолій: РОЛЬ САМОМЕНЕДЖМЕНТУ ФАХІВЦЯ СОЦІОНОМІЧНОЇ ПРОФЕСІЇ ЯК ЗАСІБ РЕЗИСТЕНТНОСТІ ПСИХОСОМАТИЧНОМУ ВИГОРАННЮ.....	223
Лебович Вікторія: ПРО ПОЕМУ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА «СОН» ІНАКШЕ.....	233
Маргітич Маріанна: ЗАПРОВАДЖЕННЯ КОМП'ЮТЕРНОЇ ТЕХНІКИ	241
Мартон Шара: ТКО1114.....	247
Молнар Федір: ОСВІТНЄ СТАНОВИЩЕ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКИХ НАРОДНИХ ШКІЛ БЕРЕЗЬКОГО АРХІДІЯКОНСЬКОГО ОКРУГУ У 1840-Х РОКАХ	255

Монуш Ференц: ЦИВІЛІЗАЦІЯ – ЯК ДАЛІ? ПОСЛІДОВ- НІСТЬ У ВИХОВАННІ СТАЛОСТІ В СЕРЕДНІЙ ТА ВИЩІЙ ОСВІТІ У ХХІ СТОЛІТТІ.....	265
Надь Едіт: ЗНАЧЕННЯ ТА НАСЛІДКИ ДИСТРЕСУ У РОБОТІ .	275
Надь Дьєрдь: ЕФЕКТИВНІ ЗАСОБИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЗНАЇНЬ НА УРОКАХ ПРИРОДОЗНАВСТВА.....	285
Надь Мелінда – Штрелл Терезія – Сорко Ласло – Захатнянсь- ка Марія – Порачова Янка: ТОЛЕРАНТНІСТЬ ТА ВИ- ХОВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ ФАКУЛЬТЕТУ ПІД- ГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ УНІВЕРСИТЕТУ ІМ. ЯНОША ШЕЙЕ	295
Нарої Марта: РОЛЬ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ У ФОРМУВАННІ СОЦІАЛЬНОЇ ЧУТЛИВОСТІ МОЛОДІ.....	305
Орос Ільдико: ГАРМОНІЙНЕ ПОЄДНАННЯ ФОРМАЛЬ- НИХ І НЕФОРМАЛЬНИХ ПЕРІОДІВ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДОРΟΣЛОГО НАСЕЛЕННЯ.....	315
Поллої Каталін: ЗАКАРПАТСЬКІ УГОРЦІ В ЛАБІРИНТІ ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ	321
Полої Марія: ГЕНДЕРНА НЕРІВНІСТЬ В ОПЛАТІ ПРАЦІ: ВИБІР КАР'ЄРИ ЯК ФАКТОР ВПЛИВУ	333
Павлович Юдіта: ФОРМУВАННЯ ЗМІСТУ РАННЬОЇ ІН- ШОМОВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ НАПРИКІНЦІ ХХ НА ПОЧАТКУ ХХІ СТ.	343
Піллар Гренвілл: ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВВІД- НОГО ІНТЕГРАТИВНОГО МУЛЬТИСЕНСОРНОГО ВПЛИВУ НА РОЗВИТОК МОВИ	353
Шейко Анастасія: ТЕХНОЛОГІЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОГНО- ЗУВАННЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ.....	367
Шімон Габрієлла: ГУМАНІСТИЧНА МОДЕЛЬ МЕНТОР- СЬКОЇ ПІДТРИМКИ ПЕДАГОГІВ ПОЧАТКІВЦІВ	373
Силадій Іван – Маринець Надія: ОСНОВНІ МОДЕЛІ ДЕ- МОКРАТИЧНОГО УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ В ПРО- ВІДНИХ КРАЇНАХ СВІТУ	401
Сіладі Василь: ВИКОРИСТАННЯ СТРАТЕГІЙ ОВОЛО- ДІННЯ ІНШОМОВНОЮ ЛЕКСИКОЮ ЯК МЕТОДУ ПРИ ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ.....	409

Сонтаг Пал Іван: ЕТИЧНІ ЦІННОСТІ КАНДИДАТІВ У ВЧИТЕЛІ	419
Ташкович Оксана: РОЛЬ ОН-ЛАЙН ГРУП У ВИКЛАДАННІ МОВИ	429
Токаї Далма: ІНДИВІДУАЛЬНИЙ РОЗВИТОК ОБДАРОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ	437
Терек Томаш: ПЕДАГОГІЧНА ПРАКТИКА НА ПЕДАГОГІЧНОМУ ФАКУЛЬТЕТІ УНІВЕРСИТЕТУ ІМ. ЯНОША ШЕЙЕ.....	447
Візавер Арпад: ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ: УДОСКОНАЛЕННЯ СПОРТИВНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ СТУДЕНТІВ.....	455
Зорочкіна Тетяна: СИСТЕМА ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ	461
ПУБЛІКАЦІЇ СТУДЕНТІВ МАГІСТРАТУРИ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ПОЧАТКОВА ОСВІТА» ЗАКАРПАТСЬКОГО УГОРСЬКОГО ІНСТИТУТУ ІМ. ФЕРЕНЦА РАКОЦІ П.....	465
Бабел Жужанна: ВТРАТА ВАГІТНОСТІ ЯК ЖИТТЄВА КРИЗОВА СИТУАЦІЯ	467
Фекете Евелін: КАЗКА ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДОШКІЛЬНИКА	475
Гете Клара Аннабелла: ПЕРІОДИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ТА АДАПТАЦІЇ У ЖИТТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	485
Мейсарош Рената: РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНИХ ВІДНОСИН У ПІДЛІТКІВ	493
Митро Лівія-Етелка: СОЦІАЛЬНІ ВІДНОСИНИ У МОЛОДШОМУ ШКІЛЬНОМУ ВІЦІ.....	503
Молнар Грабчак Єва: ГРАЙСЯ ЗІ МНОЮ! ВИГОТОВЛЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ТЕАТРАЛЬНИХ ЛЯЛЬОК З ДІТЬМИ ТА ЇХ БАТЬКАМИ У ПЕРШОМУ КЛАСІ	515
Надь Ніколетта: ВИВЧЕННЯ ЗВ'ЯЗКІВ МІЖ КОМУНІКАЦІЄЮ ТА ІНШИМИ ФОРМАМИ НАВЧАННЯ ПІД ЧАС УРОКУ У ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ.....	525

CONTENT

Baracsi, Ágnes: GRADUATES IN THE SHADOW OF „BLACK PEDAGOGY”	21
Berghauer-Olasz, Emőke: KINETIC SCHOOL DRAWING AS A METHOD OF REVEALING HIDDEN SOCIAL RELATIONSHIPS.....	31
Bida, Olena: TRAINING FUTURE PROFESSIONALS FOR HEALTH SAVING ACTIVITIES	41
Cséke, Katalin: THE TEACHERS’ PERCEPTIONS OF THE SITUATION OF ROMA STUDENTS.....	47
Csoóri, Zsófia: PECULIARITIES OF DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL PEDAGOGICAL EDUCATION IN TRANSCARPATHIA IN LATE 18 TH – THE FIRST HALF OF 20 TH CENTURY IN THE CONTEXT OF ARCHIVE SOURCES	57
Csopák, Éva: ALTRUISM DISPLAY AMONG PRESCHOOL CHILDREN.....	65
Dzsanda, Galina: CURRENT PROBLEMS OF UKRAINIAN LANGUAGE LEARNING IN ETHNIC MINORITY SCHOOLS IN THE CONTEXT OF BILINGUALISM	77
Fónai, Mihály: INCLUSION IN THE CLASSROOM AND SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS	85
Gonda, Zsuzsa: DIGITAL ADAPTATION OF TEXTS IN HUNGARIAN TEACHER TRAINING.....	93
Greba, Ildikó – Knobloch, Beáta: DEVELOPMENT OF INCLUSIVE EDUCATION IN UKRAINE.....	103
Hnatik, Katalin: THE POTENTIAL PITFALLS OF HUNGARIAN AS A FOREIGN LANGUAGE LEARNING	111
Hollósi, Hajnalka Zsuzsanna: PERSONALIZED DIFFERENTIATION IN PRIMARY EDUCATION AGAINST DROP-OUT.....	119
Hollósi M., Cecília: THE ROLE OF MENTALHIGENICS IN THE LIFE OF COLLEGE STUDENTS (OR WHAT CAN A PSYCHOLOGYST DO WHEN NOT TEACHING?).....	127
Horváth, Kinga: THE CHALLENGES FACING HIGHER EDUCATION IN PROFESSIONAL ORIENTATION	135

Horváth, Kinga – Tóth, Péter: FUTURE TEACHERS' VIEWS ON THE INTERACTION STYLE OF AN IDEAL PEDAGOGUE IN THE LIGHT OF AN EMPIRICAL RESEARCH.....	159
Husztí, Ilona: THE APPLICATION OF OBSERVATION AS A FOCUSED ACTIVITY IN ENGLISH TEACHER TRAINING.....	171
Juhász, Valéria: APPLICATION OF THE “SIGHT WORD” READING TEACHING METHOD IN THE READING DEVELOPMENT OF HUNGARIAN PUPILS.....	179
Kirdan, Alexander: PROFESSIONAL TRAINING OF SPECIALISTS OF ECONOMIC SECTOR IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS OF THE REPUBLIC OF POLAND AND UKRAINE: COMPARATIVE ANALYSIS	189
Kiss, Julianna: ASPECTS OF CURRICULAR AND EXTRACURRICULAR ART EDUCATION IN UKRAINE IN LIGHT OF EDUCATIONAL LAW	193
Koncz, Tímea: CONVENTIONAL EDUCATION OF PRESCHOOLERS WITH THE HELP OF LITERATURE	203
Kóré, Dóra – Atroschenko, Tetiana: FORMING THE PERSONALITY OF THE FUTURE PEDAGOGUE IN THE MULTICULTURAL EDUCATIONAL ENVIRONMENT OF HIGHER EDUCATION.....	213
Kuchai, Tetiana – Kuchai, Oleksandr: PREPARING SPECIALISTS FOR PROFESSIONAL WORK BY MEANS OF COMPUTER AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES.....	219
Kuzminskyi, Anatolij: THE ROLE OF SELF-MANAGEMENT OF SPECIALISTS IN THE SOCIONOMIC PROFESSION AS A MEANS OF RESISTANCE TO PSYCHOSOMATIC BURNOUT.....	223
Lebovics, Viktória: ON TARAS SHEVCHENKO'S «COH (DREAM)» IN A DIFFERENT WAY	233
Margitics, Marianna: THE APPLICATION OF ICT IN EDUCATION	241
Márton, Sára: TKO1114	247
Molnár, Ferenc: THE GREEK CATHOLIC EDUCATIONAL INSTITUTIONS OF MUNKÁCS (MUKACHEVO) EPARCHY IN THE MID-19 TH CENTURY	255

Mónus, Ferenc: WHICH DIRECTION TO FOLLOW, HUMAN CIVILIZATION? – SUSTAINABILITY EDUCATION EMPHASES IN THE PUBLIC AND HIGHER EDUCATION AT THE EARLY 21 TH CENTURY	265
Nagy, Edit: THE SIGNIFICANCE AND CONSEQUENCES OF WORK-RELATED DISTRESS	275
Nagy, György: EFFECTIVE COMMUNICATION OF KNOWLEDGE IN ENVIRONMENTAL EDUCATION.....	285
Nagy, Melinda – Strédl, Terézia – Szarka, László – Zahatňanská, Mária – Poráčová, Janka: TOLERANCE AND TOLERANCE EDUCATION AT FACULTY OF EDUCATION OF J. SELYE UNIVERSITY.....	295
Nárai, Márta: THE ROLE OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS IN SOCIAL SENSITIZATION OF YOUNGSTERS.....	305
Orosz, Ildikó: HARMONIZING LEARNING ACTIVITY OF ADULT POPULATION	315
Pallay, Katalin: TRANSCARPATHIAN HUNGARIANS IN THE MAZE OF UKRAINIAN EDUCATION POLICY	321
Pallay, Mária: REVISITING THE GENDER WAGE GAP: GENDER AND CAREER CHOICE	333
Pávlovics, Judit: EARLY FOREIGN LANGUAGE EDUCATION CONTENT FORMATION IN UKRAINE AT THE END OF THE 20 TH AND AT THE BEGINNING OF THE 21 ST CENTURY	343
Pillar, Granville: AN EMPIRICAL INVESTIGATION INTO THE EFFECTS OF INTEGRAL MULTI-SENSORY INPUT ON LANGUAGE DEVELOPMENT: A CASE STUDY.....	353
Sheyko, Anastasiya: TECHNOLOGY OF PEDAGOGICAL PROGNOSIS IN THE ESTABLISHMENTS OF HIGHER MEDICAL EDUCATION	367
Simon, Gabriella: THE HUMANISTIC MODEL OF MENTORING OF NOVICE TEACHERS	373
Szilágyi, Iván – Marinec, Nadia: MAIN MODELS OF DEMOCRATIC EDUCATIONAL MANAGEMENT IN THE LEADING COUNTRIES OF THE WORLD	401
Szilágyi, László: LANGUAGE LEARNING STRATEGIES IN INDEPENDENT LANGUAGE LEARNING.....	409

Szontagh, Pál Iván: THE ETHICAL ATTITUDES OF TEACHER CANDIDATES	419
Taskovics, Okszána: THE ROLE OF ONLINE GROUPS IN LANGUAGE TEACHING	429
Tokai, Dalma: INDIVIDUAL DEVELOPMENT OF GIFTED YOUTH.....	437
Török, Tamás: PEDAGOGICAL PRACTICE AT THE FACULTY OF EDUCATION OF J. SELYE UNIVERSITY	447
Vizáver, Árpád: HEALTHY LIFE STYLE EDUCATION: DEVELOPING STUDENTS' ATHLETIC SKILLS.....	455
Zorochkina, Tetiana: THE SYSTEM OF PROFESSIONAL EDUCATION IN GREAT BRITAIN	461
RESEARCH PAPERS OF STUDENTS STUDYING FOR MASTER'S DEGREE IN PRIMARY EDUCATION OF FERENC RÁKÓCZI II TRANSCARPATHIAN HUNGARIAN COLLEGE OF HIGHER EDUCATION.....	
Bábel, Zsuzsanna: PREGNANCY STOP AS A LIFE CRISIS	467
Fekete, Evelin: PRESCHOOLER'S EMOTIONAL INTELLIGENCE DEVELOPMENT BY MEANS OF TALES	475
Hete, Klára Annabella: MILESTONES OF SOCIALISATION AND ADAPTATION IN THE LIFE OF PRESCHOOL CHILDREN	485
Mészáros, Renáta: COMMUNITY BUILDING AMONG TEENAGERS.....	493
Mitro, Livia Etelka: SOCIAL RELATIONSHIPS AT EARLY SCHOOL AGE	503
Molnár-Hrábcsák, Éva: PLAY WITH ME! – MAKING PUPPETS, PUPPETING FOR FIRST FORM KIDS AND THEIR PARENTS.....	515
Nagy, Nikolettta: EXAMINING THE RELATIONSHIP BETWEEN CLASSROOM COMMUNICATION AND CLASSROOM WORK ORGANISATION IN PRIMARY EDUCATION.....	525

AZ INKLUZÍV OKTATÁS FEJLŐDÉSE UKRAJNÁBAN

Greba Ildikó

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
Zildiko7@kmf.uz.ua

Knobloch Beáta

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
bknob.beata@gmail.com

Abstract

Special needs education (SNE), special treatment, disabled, handicapped, mental and physical disability, speech disability, inclusion, educational integration are all among those terms we can come across in our daily lives; moreover, these terms are already present in education among teachers, students and parents. Currently, the concept of inclusive education belongs to priority areas of government policy in many countries as it aims to ensure the right to education for all children, especially for those children who belong to disadvantaged groups. The study presents the state of affairs of inclusive society in Ukraine through international documents, juridical rules and teacher competence.

Key words: inclusive education, SNE, teacher assistant, special treatment, disability.

Absztrakt

Sajátos nevelési igény, különleges bánásmód, fogyatékkal élő, hátrányos helyzet, testi, érzékszervi, beszédfogyatékos, inklúzió, integráció, megannyi hasonló kifejezéssel találkozhatunk mindennapi életünk során. Ezek a kifejezések jelen vannak a köztudatban, az oktatásban is egyre nagyobb teret nyernek. Az inkluzív oktatás koncepciója a demokratikus alapokon szerveződő országok állampolitikájának prioritással rendelkező területe, mivel célja, hogy minden gyermek részére biztosítsa az oktatáshoz való egyenlő hozzáférés jogát, különös tekintettel a hátrányos helyzetű csoportokra. A tanulmányban az inkluzív társadalom kialakítására irányuló ukrainai törekvéseket mutatjuk be nemzetközi dokumentumokat, ukrainai törvényeket, jogszabályokat és az átalakuló pedagóguskompetenciákat elemezve.

Kulcsszavak: inkluzív oktatás, SNI, tanárasszisztens, különleges bánásmód, fogyatékos.

„Vannak olyan gyerekek, akiknek állandó vagy átmeneti jelleggel fizikai, biológia, pszichológiai, intellektuális, családi vagy szociokulturális okok miatt egyéni sajátos nevelési-oktatási szükségleteik vannak, ezért a speciális nevelési-oktatási szükségletekhez, sajátosságokhoz egyénenként igazodó bánásmódot igényelnek az iskolában. Őket nevezzük különleges bánásmódot igénylő gyermekeknek” (Petriné 2003).

A különleges bánásmódot igénylő tanulók oktatásáról-neveléséről napjainkban nagyon sokat hallhatunk. Közéjük tartoznak az SNI-s gyermekek is. Azokat a gyerekeket sorolják ide, akik testi, érzékszervi, beszédfogyatékkal rendelkeznek, de ide tartoznak az autisták és a pszichés fejlődés zavarai miatt nevelési, tanulási folyamatban tartósan vagy súlyosan akadályozottak. Vagyis akkor beszélünk SNI-ről, ha egy gyermek akadályozott olyan dolgok megtanulásában, amelyre a kortársai képesek. A különleges bánásmódot igénylő tanulóknak sajátos nevelés szükséges. Ezeket egyrészt a különböző szakemberek biztosítják (gyógypedagógus, gyógytornász, lo-

gopédus, konduktor, terapeuta, fejlesztő pedagógus stb. számukra), másrészt szükséges a környezet megfelelő kialakítása is (rámpa, emberi segítség, pl. vak gyermek esetében). Korábban ezek a gyermekek intézetekben éltek, és nem képezték őket. A kötelező alapfokú képzés bevezetése és a gyógypedagógia kialakulása azonban lehetővé tette, hogy ők is tanulhassanak (Petriné 2003).

Az inkluzív nevelés az európai országok oktatáspolitikájának egyik kulcsfontosságú eleme, célja az oktatáshoz való egyenlő hozzáférés jogának biztosítása minden gyerek számára. Ukrajnában az oktatásról szóló törvény a sajátos nevelési igényű személy fogalmát az alábbiaknak megfelelően definiálja: olyan személy, aki kiegészítő, állandó vagy ideiglenes támogatásra szorul az oktatási folyamatban az oktatáshoz való jog biztosításának érdekében (Az oktatásról szóló törvény módosításáról. 2053-VIII. sz. rendelet). Ahogy a törvényben is szerepel, ide tartoznak a pszichofizikai fejlődési rendellenességgel vagy funkcionális fejlődési rendellenességgel rendelkező gyermekek, a nemzeti kisebbségek tagjainak gyermekei, az alacsony jövedelmű családokban élő, azaz szociálisan hátrányos helyzetű gyermekek.

Az inkluzív nevelés alapvető intézményi szemlélet, mely a gyermekek, tanulók egyéni különbségeit (társadalmi, kulturális, biológiai) együttesen, teljes mértékben figyelembe veszi és azokból kiindulva, azokra építve alakít ki befogadó környezetet személyi, tárgyi és pedagógiai vonatkozásban, mely biztosítja a hatékonyság, eredményesség és méltányosság hármasságának megvalósulását (Fülöp 2015). A befogadó intézmény pedagógusai az egyéni differenciálás talaján az egyéni kibontakoztatás és fejlesztés szemléletét képviselik. Az inklúzió az együttnevelés elfogadó gyakorlata. Olyan szemléletváltást eredményez, melynek során az intézmény is szervezeti átalakuláson megy keresztül. Az elfogadó gyakorlatban a módszer, az óravezetés nem hagyományos, jellemző a differenciáló, önértékelésre alapozó pedagógiai gyakorlat (Csányi–Kereszty 2009).

Az inkluzív oktatás iránti igény arra ösztönöz minket, hogy átgondoljuk az adott jelenséggel kapcsolatos fogalmakat.

Az alapvető nemzetközi dokumentumok és szakirodalom alátámasztják azt a tényt, hogy az inkluzív oktatás mindinkább a minőségi oktatás jellemzőjévé válik. Garantálja minden gyermek számára az esélyegyenlőséget, lehetőséget adva az oktatási folyamatban való minél teljesebb részvételre.

Az inkluzív oktatás joga, szabályozása minden – alapvető emberi jogokra és szabadságjogokra vonatkozó – nemzetközi egyezménybe bekerült.

Ukrajna 1991-ben független állam lett, ezzel deklarálta is a nyílt, demokratikus társadalom kiépítésének útját választotta. A függetlenné váló országban a valós változásokat igénylő és támogató társadalmi kezdeményezések száma megnőtt. Az országban aktivizálódott a pszichofizikai fejlődési rendellenességgel rendelkező gyermekek jogaiért küzdő mozgalom, többek között a fogyatékos gyermekek jogaiért is, annak érdekében, hogy együtt tanulhassanak kortársaikkal, és igénybe vehessenek minden olyan erőforrást, mellyel a helyi közösség rendelkezik. E mozgalom kezdeményezői a társadalmi szervezetek voltak, főként a sajátos nevelési igényű gyermekek szülei által alapított szervezetek.

Az emberjogi nemzetközi egyezmények – többek között az ENSZ Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata (1991) – ratifikálásával Ukrajna megteremtette az alapot ahhoz, hogy minden gyermek oktatáshoz való jogáért ki lehessen állni, többek között a fogyatékossgal élő gyermekek jogaiért is.

1996-ban Ukrajna Alkotmánya deklarálta az oktatáshoz való jogot (53.tc.) és a szociális védelemhez (ellátáshoz) való jogot (46.tc.). 2009-ben Ukrajna ratifikálta az ENSZ Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezményét, és nemzetközi kötelezettségeket vállalt az inkluzív oktatás biztosítására az oktatási rendszer minden szintjén, ahogy az az egyezmény Oktatás c. (24.) fejezetében megfogalmazódik.

Megállapíthatjuk, hogy az állami jogi szabályozás területén az inkluzív oktatásra vonatkozóan változások 2009-ben kezdődtek. Ukrajnai jogszabályba 2010 júliusában került be első alkalommal az inkluzív oktatás kifejezés, és a szakmák minősítő jegyzékében először jelent meg a tanár-asszisztens kifejezés.

Az inkluzív oktatás fejlesztési koncepcióját 2010. október 1-jén hagyták jóvá, mely tartalmazza az inkluzív oktatás fejlesztésének alapelveit, bevezetésének irányait és az elvárt eredményeket.

További előrelépésnek tekinthető a 2011 augusztusában elfogadott Az inkluzív oktatás megszervezésének rendje az iskolákban c. rendelet, mely szabályozza az inkluzív oktatás megszervezésének feltételeit. Ebben az okmányban alapvető fogalmakat is meghatároztak, mint pl. az individuális fejlesztési program, az individuális tanterv, a tanárasszisztens szerepe a személyre szabott oktatási folyamat biztosításában. 2017 augusztusában ezt az okmányt módosították: a „fejlődési defektusok” kifejezést „fejlődési rendellenesség” váltotta fel, mivel az inkább megfelel a fogyatékossgal szociális és nem egészségügyi megközelítési modelljének. Módosították

továbbá az individuális fejlesztési program struktúráját, meghatározták a korrekciós-fejlesztési foglalkozásokra vonatkozó óraszámot, stb. (Ukrajna Miniszteri Kabinetjének 2017. augusztus 15-én kelt 872-es sz. rendelete).

2012 augusztusában jóváhagyták a Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezménynek a 2020-as periódusra vonatkozó nemzeti cselekvési tervének állami programját. Ebben a dokumentumban lefektették a fogyatékos személyek jogai és szabadságjogai biztosításának lehetséges módjait (Ukrajna Miniszteri Kabinetjének 2012. 08. 01-jén kelt 706-os sz. rendelete).

Ukrajna elnökének 2013 júniusában kiadott rendelete – Ukrajna oktatására vonatkozó nemzeti stratégia a 2021-es évig – szintén hangsúlyozza az inkluzív oktatás gyakorlatának bővítését az óvodákban, iskolákban és az iskolán kívüli oktatási intézményekben. Javítaná továbbá az oktatási intézményekhez való hozzáférhetőséget, valamint biztosítaná az információs hozzáférés hatékonyságát (Ukrajna elnökének rendelete, 2013).

2015-ben az ENSZ fogyatékosok jogaival foglalkozó bizottságnak ülésén meghallgattak két beszámolót a Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény végrehajtásáról – egy állami és egy alternatív beszámolót (ez utóbbi beszámolót társadalmi szervezetek készítették). A bizottság javaslatait figyelembe véve 2016-ban jóváhagyták az ezek végrehajtására irányuló cselekvési tervet a 2020-ig terjedő periódusra. Ezek között volt az egyenlő hozzáférés biztosítása mind fizikai, mind információs értelemben egyaránt.

Ukrajna Miniszteri Kabinetjének 2017 februárjában kelt rendelete biztosítja a sajátos nevelési igényű gyermekek részére kiegészítő szolgáltatások nyújtását az inkluzív oktatásban. Jóváhagyta a szubvenció nyújtásának rendjét és feltételeit.

2017 júliusában fogadták el Ukrajna Miniszteri Kabinetjének rendeletét Az inkluzív erőforrásközpontról. E központ feladata nemcsak az, hogy komplexen értékelje és felmérje a sajátos nevelési igényű gyermekek kiegészítő szükségleteit az oktatási folyamatban, hanem hogy módszertani segítséget nyújtson a pedagógusoknak, tanácsot adjon a szülőknek (Ukrajna Miniszteri Kabinetjének 2017. 07. 12-én kelt 545-ös sz. rendelete).

A ratifikált törvények alapján és más európai országok tapasztalatait figyelembe véve a szakértők tanári kompetenciákat is megfogalmaztak, amelyek nélkülözhetetlenek egy új, inkluzív társadalom kialakításához.

Az „inkluzív oktatás”, „a sajátos nevelési igényű gyermek” fogalmak megértése új kihívásokat állít elénk, mégpedig, hogy megértsük az inkluzív pedagógia lényegét. Ez megköveteli a tanítótól, hogy tudjon olyan osztály-

ban dolgozni, ahol különböző gyermekek tanulnak különböző pszichofizikai fejlődési sajátosságokkal, különböző kultúrával, különböző nemzetiségek képviselői, különböző szociális-gazdasági státusszal rendelkező gyermekek. A tanártól elvárják, hogy kész legyen és képes legyen a heterogén környezetben dolgozni, rugalmasan reagálni, figyelembe venni a tanulók és családjaik közötti különbségeket, közösséget formálni, ahol minden egyes tag joga és hozzájárulása értékes és különleges. Az inkluzióval megjelenik a társadalmi igény olyan, minőségileg szakképzett pedagógusokra, akik képesek kielégíteni minden diák sajátos oktatási szükségletét. Ahogy Nils Muižnieks, az Európa Tanács emberjogi biztosja megjegyezte, „az inkluzív oktatásra nem úgy kell tekinteni, mint egy utópisztikus tervre. Ez egy elérhető cél”. Azonban ennek eléréséhez pedagógusra van szükség, egy olyan kulcsfigurára az oktatási folyamatban, aki megfelelő kompetenciákkal rendelkezik az inkluzív oktatás területén. Az egyes országok pedagógusszervezetei aktívan kutatják azokat a kompetenciákat, melyek a pedagógus sikeres munkájához szükségesek az inkluzív közegben.

Kompetenciák, melyeket a pedagógusoknak magukban kialakítaniuk, illetve fejleszteniük kell, hogy az inkluzív oktatási környezetben megfelelően végezhesék munkájukat:

- az oktatási környezet megszervezése, mely igazodik a gyermekek igényeihez, visszatükrözi a családjuk kulturális sajátosságait, segíti az érzelmi biztonság fejlesztését és a közösség értékeinek kialakítását. Olyan környezet, melyben minden gyermeket meghallgatnak, és az egyes gyermek érdekeit egyeztetik az osztály közös érdekeivel, ahol lehetőség van a választásra, azonban jelen van a tetteikért viselt felelősség is;
- a nemzetközi kutatások eredményeként a tanárok egyik alapvető kompetenciája – a speciális pedagógia alapjainak ismerete, az egyes fejlődési rendellenességek hatásának megértése és azok hatása a gyermek fejlődésének más területeire (szociális-emocionális, megismerő, beszédkészség, fizikai fejlődés);
- a tanulók sokféleségének tisztelete;
- minden tanuló támogatása;
- együttműködés a szülőkkel és más szakemberekkel;
- állandó szakmai fejlődés (Mártincsik 2018).

Fontos szempont a sajátos nevelési igényű gyermekek oktatási-nevelés folyamatában a kiegészítő támogatás fogalma. Támogatást nemcsak a különleges bánásmódot igénylő gyermekeknek, de a velük

foglalkozó tanároknak, iskolai alkalmazottaknak és szülőknek is nyújtani kell. Létre kell hozni olyan erőforrásokat, melyek segítik az iskolákban az inkluzív oktatás megszervezését. Ilyen erőforrás pl. a tanárasszisztens is.

Az ukrainai jogszabályokban 2010-től szerepel a tanárasszisztens kifejezés. Ez egy pedagógusi munkakör, amely együttműködést feltételez a pedagógussal és gyermekkel egyaránt. Tanárasszisztens lehet: szociális munkás, a gyermek szülei vagy a szülők által meghatározott személy. Feladata, hogy segítse a sajátos nevelési igényű gyermeket: pedagógiai támogatást végez, adaptálja a tananyagot, segít a gyermekeknek végrehajtani a feladatokat, bevonja a különböző tevékenységi formákba, segíti a kortársakkal való kommunikációt, biztosítja a megfelelő támogatást az iskolában.

Az ilyen jellegű tevékenység megköveteli a tanártól a megfelelő képességek meglétét, például képes közösen oktatni, időt szakítani a közös órán kívüli tervezésre és az oktatási folyamat megbeszélésére. Bevezetése után az asszisztensi munkakör fél állást jelentett, ma pedig már teljes állásnak felel meg. Az asszisztens, mint a tanár is, felelős a tanulók egészségéért és biztonságáért, azonban a felelősség a tanulók tanulmányi eredményeiért a tanár vállán nyugszik (Lucenkó 2018).

„A sajátos nevelési igényű tanulók oktatása nem fejlődhet tovább szegregált formában. Egy átfogó oktatási stratégiának, és egy igazán új társadalmi és közgazdasági politikának részévé kell válnia. Ez pedig fontos reformokat igényel az iskoláztatásban. Az oktatási rendszereket úgy kell megtervezni és az oktatási programokat úgy kell bevezetni, hogy azokban figyelembe vegyék a tanulók sajátosságainak és szükségleteinek legkülönbözőbb voltát. Mindenkinnek, aki sajátos nevelési igénnyel rendelkezik, legyen lehetősége arra, hogy olyan többségi iskolába járjon, amely alkalmazkodik hozzá, továbbá egy gyermekközpontú pedagógiával képes kezelni ezen sajátos nevelési igényeket.” (Salamanca 1994: 8).

Ukrajnában a különleges bánásmódot igénylő gyerekek lakhelyükön választhatnak tanintézményt, ahol megfelelő körülményeket kell teremteni számukra, biztosítani az egyéni programot, és a szakmailag felkészült pedagógust. Ahhoz, hogy egy tanár inkluzív osztályban taníthasson, továbbképzésen, tanfolyamon kell részt vennie, ahol felkészítik őt erre a feladatra.

Kárpátalján 98 magyar tannyelvű iskola működik. Ezekben az intézményekben szintén ott vannak a különleges bánásmódot igénylő gyerekek. A nemzetközi jogszabályok, törvények, rendeletek ismertetésén túl célunk a továbbiakban annak feltérképezése, vizsgálata, hogy a törvények milyen mértékben realizálódnak a gyakorlatban, mindenekelőtt tisztázni, a magyar

oktatási rendszerben hány gyereket érint ez a probléma, milyen tárgyi, személyi feltételeket tudnak biztosítani az iskolák az inkluzív oktatásra, vannak-e tanárasszisztensek az iskolákban, milyen igények, problémák merülnek fel az inkluzív oktatás kapcsán, stb.

A kérdőíveket már kiküldtük az iskolákba, jelenleg 153 elemi iskolákban oktató tanítótól érkezett vissza kérdőív, a kérdőívek elemzését már elkezdtük, de még várjuk a további adatok beérkezését. Az adatok teljes elemzését csak a későbbiekben tudjuk elvégezni. Az előzetes eredmények alapján elmondható, hogy a 153 tanító közül 74 már oktatott vagy jelenleg is oktat sajátos nevelési igényű gyerekeket. A 74 pedagógusból mindössze 10 vett részt inkluzív oktatást segítő továbbképzésen, tehát a többségük nem részesült olyan képzésben, amely az inkluzív oktatás területén nyújtana számos segítséget. A megkérdezett pedagógusok szinte mindegyike jelezte, hogy munkájuk hatékonyabb és eredményesebb végzése érdekében igény lenne olyan továbbképzésekre, ahol szakmai kompetenciáikat ebben az irányban bővíthetik. Az eredményekből az is kiderült, hogy a 74 tanár esetében mindössze 15-nek volt segítsége tanárasszisztens személyében.

Bár az eredmények nem reprezentatívak, de alátámasztják feltételezésünket, hogy a törvények adta lehetőségekkel sokan nincsenek tisztában. Egyúttal a problémák is körvonalazódni látszanak, egyrészt a szülők sincsenek tisztában lehetőségeikkel, másrészt megfelelően képzett szakembereknek, tanárasszisztenseknek is hiányában vagyunk, akár csak az ilyen jellegű szakmai továbbképzésnek. Az adatok részletes elemzése további összefüggéseket is feltárhat, melyek a fent említett kérdésekkel együtt további lapot adnak a kutatásnak.

Hivatkozott irodalom

- Csányi Y.–Kereszty Zs. (2009): *Inklúziós tanterv és útmutató a Magyarországi pedagógusképzés számára*. Szociális és Munkaügyi Minisztérium. Budapest.
- Fülöp I. (2015): Útmutató az integrációs és képesség-kibontakoztató felkészítéshez, az IPR bevezetéséhez. In. Dávid Mária szerk. *Speciális igényűek a felsőoktatásban és a felnőttképzésben*. Eger.
http://new.mako.hu/letoltesek/dokumentumok/pepo_IPR_utmutato.pdf
- Lucenkó, I. (2018): *A tanárasszisztens: együttműködés a pedagógusokkal és a gyermekekkel*. Videókurzus <https://courses.ed-era.com/courses/course-v1:MON-EDERA-OSVITORIA+ST101+st101/courseware/711069d5d97b4448800bb16265b0795d/22bc31fa06724930946fd43ed527aa81/>
- Mártincsik, O. (2018): *A tanár kompetenciái az inkluzív oktatás megvalósításának érde-*

- kében*. Videókurzus <https://courses.ed-era.com/courses/course-v1:MON-EDERA-OSVITORIA+ST101+st101/courseware/711069d5d97b4448800bb16265b0795d/22bc31fa06724930946fd43ed527aa81/>
- Petriné Feyér J. (2003): A különleges bánásmódot igénylő gyermek. In. Falus Iván szerk. *Didaktika*. Elméleti alapok a tanítás tanuláshoz. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Ukrajna elnökének rendelete Ukrajna nemzeti oktatásának fejlődési stratégiájáról 2021-ig. Ukrajna oktatásról szóló törvénye 2145-VIII. sz. 2017. 09. 05.
- Ukrajna Miniszteri Kabinetjének 2012. 08. 01-jén kelt 706-os sz. rendelete A fogyatékos-sággal élő személyek jogairól szóló egyezmény végrehajtására vonatkozó nemzeti program a 2020-ig tartó időszakra.
- Ukrajna Miniszteri Kabinetjének 2017. 07. 12-én kelt 545-ös sz. rendelete Az inkluzív Erőforrásközpontok jóváhagyásról.
- Ukrajna Miniszteri Kabinetjének 2017. augusztus 15-én kelt 872-es sz. rendelete Az inkluzív oktatás szervezése az általános iskolákban. UMK 588. sz. módosításokkal 2017. 08. 09.
- Ukrajna törvénye „Az oktatásról szóló törvény módosításáról” az SNI-s személyek oktatásához való hozzáférése 2017. 05. 23-án kelt, 2053-VIII. sz. rendelet.
- UNESCO (1994): Salamancai nyilatkozat és Cselekvési tervzet a sajátos nevelési igényű tanulók számára. UNESCO, Salamanca, 1994. június 7–10. Schiffer Csilla szerk. (2006), Budapest.

Виклики XXI століття у сфері середньої та вищої освіти Східної та Центральної Європи в процесі реформування освіти. Збірник наукових робіт Міжнародної науково-практичної конференції «Виклики XXI століття у сфері середньої та вищої освіти Східної та Центральної Європи в процесі реформування освіти», Берегове, 28–29 березня 2019 року / Редактори: Емьовке Бергхауер-Олас, Ілона Гаврилюк, Єва Гуттерер та Каталін Поллої – Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2019. – 540 с.

ISBN 978-617-7692-33-0

Збірник містить матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Виклики XXI століття у сфері середньої та вищої освіти Східної та Центральної Європи в процесі реформування освіти», яка відбулася 28–29 березня 2019 року в м. Берегове. Організатор конференції – кафедра педагогіки та психології Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці ІІ.

УДК: 061.3(477.87)

К– 93

Наукове видання

ВИКЛИКИ ХХІ СТОЛІТТЯ У СФЕРІ СЕРЕДНЬОЇ
ТА ВИЩОЇ ОСВІТИ СХІДНОЇ ТА ЦЕНТРАЛЬНОЇ
ЄВРОПИ В ПРОЦЕСІ РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ

Міжнародна науково-практична конференція
Берегове, 28–29 березня 2019 року

Збірник наукових робіт

2019 р.

Редактори:

*Емьовке Бергхауер-Олас, Ілона Гаврилюк,
Сва Гуттерер та Каталін Поллої*

Коректура:

Ільдико Гріца-Варцаба, Маріанна Леврінци, Олександр Кордонець

Верстка:

Вікторія Товтін, Олександр Добош

Обкладинка:

Олександр Добош

На обкладинці: студенти спеціальностей «початкова освіта» та «дошкільне виховання» кафедри педагогії та психології. Фото зроблені Євою Чопак та Маргаритою Ешпан на кафедральних заходах.

Відповідальні за випуск:

Ільдико Орос, Олександр Добош

Видавництво та поліграфічні послуги: ТОВ «РІК-У»

88000, м. Ужгород, вул. Гагаріна, 36, e-mail: print@rik.com.ua

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК 5040 від 21 січня 2016 року*

Підписано до друку 11.03.2019

Папір офсетний. Ум. друк. арк. 43,5. Формат 70x100/16.

Замовл. №637. Тираж 300.